

Sobre la inqüestionable vàlua de l'obra de Jesús Moncada

Calaveres atònites

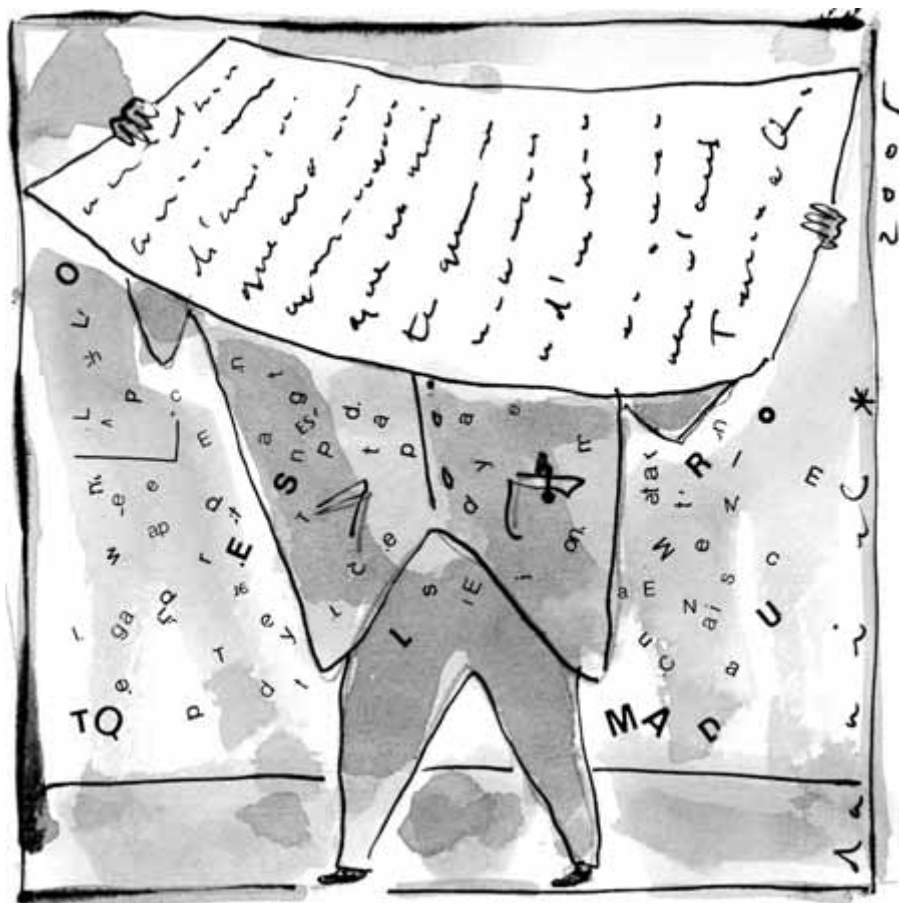
SEBASTIÀ ALZAMORA

Amb prou feines puc dir que vaig conèixer Jesús Moncada, i en certa forma me n'alegro, perquè no conèixer un escriptor en aquest país en què tots els escriptors ens coneixem no deixa de tenir un cert mèrit (seu, en aquest cas: va ser ell, i no certament jo, qui es va mantenir sempre apartat de l'activitat pública i de la societat literària), i perquè això em permet ara escriure sobre ell sense aquella angoixa un pèl exhibicionista que sempre surt en aquesta mena d'articles esquela que s'acostumen a escriure just després de la mort d'un escriptor, i just abans d'estendre al seu damunt un poc pietós silenci que fa que no se'n canti més gall ni gallina. Esperem que aquest no sigui, si més no, el cas de Moncada, perquè es comeria aleshores una injustícia d'una magnitud directament proporcional a la de la inqüestionable vàlua de la seva obra.

Quan vaig assabentar-me del decés de Jesús Moncada, van assaltar-me dos temors que, no sé si dir que per fortuna, s'han acomplert només a mitges: que la imatge que se'n fixés a partir d'aquell moment fos, per una banda, la d'un escriptor de la Franja de Ponent; i, per l'altra, la d'un escriptor que ningú sap què hauria pogut arribar a escriure si no s'hagués mort tan d'hora. Per descomptat, no tinc res contra la Franja de Ponent i em sembla especialment de doldre que algú, com és el cas, mori a una edat prematura: però vull dir que em temia una doble simplifica-

ció que reduís l'obra de Moncada a la d'un escriptor local o localista, i, a més, incompleta per haver estat es-troncada amb la seva defunció a una edat de plenitud creativa. Val a dir que els meus temors eren fundats: no seria ni molt menys la primera vegada que la valoració de l'obra d'algun dels nostres millors escriptors es veu tergiversada per circumstàncies del

tot alienes a la qualitat dels seus textos, gràcies a les visions reduccionistes i desvertebradores que impenren a la nostra comunitat cultural. Em vénen al cap, per exemple, els poetes Màrius Torres, Joan Salvat-Passeit i Bartomeu Rosselló-Pòrcel, que semblen condemnats que se'n parli conjuntament (això, les poques vegades que se'n parla) per l'estúpida

No tot han de ser plors i gemecs en la nostra vida cultural. Avui només vull parlar-vos de satisfaccions. La més gran de totes ha estat que el jurat del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 2005, Salvador Alegret, Max Cahner, Salvador Cardús, Josep M. Domingo, Josep Gifreu, Albert Manent, Vinyet Panyella, Pere Tió i Ricard Torrents hagin atorgat tan important guardó a Feliu Formosa, que ha contribuït amb excel·lència a la vida cultural dels Països Catalans amb la seva poesia –us recomano el seu llibre *Cançoner*– amb els seus diaris –un volum dels quals, *A contratemps*, s'acaba de publicar– amb la immensa tasca que ha efectuat com a traductor, servint-se sempre d'una escriptura entenedora, amb les seves actuacions en el món del teatre com a director i com actor, una vocació molt arrelada, i amb el treball com a professor de l'Institut del Teatre i com a formador de futurs traductors a la Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat Pompeu Fabra. Ha estat una concessió anunciada. Una altra satisfacció l'he tingut en visitar l'exposició *La pintura impressionista russa. Entre el realisme i l'avantguarda* que patrocina la Fundació Caixa de Girona a la Fontana d'Or del carrer dels Ciutadans d'aquella ciutat. Ha estat una sorpresa veure una mostra molt redu-

Satisfaccions

JORDI ARGENTER

ida però molt exquisida tant pel seu muntatge com per la seva selecció de pintures del període que s'anomena *L'edat de plata* de la cultura russa. Són els anys del renaixement cultural rus, un moment de transició, de pas del realisme del segle XIX al avantguardisme del XX, que es resol amb el triomf de l'impressionisme i algunes gotes de simbolisme. Els pintors russos es formen a París. Allí veuen les exposicions de Fortuny, de qui Repin diu que ningú l'igualava en la perfecció del dibuix, ni Rembrandt. Veuen també la pintura dels impressionistes francesos i les tendències s'universalitzen. Totes les arts conflueixen, Diaghilev porta a la pràctica aquesta idea de la síntesi de les arts i crea els seus ballets, en què a més de músics, coreògrafs i ballarins participen pintors russos, francesos i catalans. Si prenem els tres quadres de Korovin que figuren a l'exposició, de tres decennis diferents, veurem l'evolució de la seva pintura i, en part, la del mateix impressionisme rus. El retrat

de la mezzosoprano Liubàovitx del 1880 ens recorda una mica els retrats de Manet, el tema mariner de *Nit blanca al nord de Noruega* del 1890 fa pensar en les marines de Meiffren, però *París, 14 de juliol* del 1900, molt més agosarat, ens transporta directament a un quadre de Matisse de tema semblant. En aquesta mateixa mostra podem veure dues petites peces meravelloses de Kandinsky pintades abans que commoguéssim els ciments de la pintura amb la seva trajectòria avantguardista i, també, *La florista*, una peça impressionista del 1903, del pare del suprematisme, Malevitx. Un consell: visiteu aquesta selecció d'impressionistes russos sense prejudicis i deixeu-vos emportar pel pur plaer de la contemplació. Hi trobareu grans satisfaccions. Penseu que una recerca de la Universitat de les Illes Balears ha descobert que una persona decideix en menys d'un segon si li agrada o no allò que està observant.

raó que tots tres van tenir la desgràcia de morir joves i de tuberculosi, i encara pitjor: condemnats que es remati qualsevol comentari sobre la seva poesia amb una lamentació per les grans obres que podrien haver escrit si no s'haguessin mort tan joves, en lloc d'admirar les que efectivament van ser capaços d'escriure durant els anys que van ser en aquest món, com si aquí no es pogués construir una obra literària important si no s'arriba a la senectud. Pel que fa al localisme, excuso estendre-m'hi: és obvi que, per a moltes de les nostres ments pensants, Torres és un poeta "de Lleida"; Rosselló, un "de Mallorca", i Salvat, un "de Barceloneta", d'acord amb aquell esquema mental segons el qual tot allò que queda fora de l'Eixample de Barcelona és Terra Incògnita, plena de monstres i salvatges. Bé, doncs: com deia, tant un prejudici com l'altre han amenaçat, i de fet amenacen encara, la valoració de conjunt de l'obra de Jesús Moncada, i de fet sí que hem tingut ocasió d'escoltar-los o de llegir-los aquests dies per aquí i per allà, però sembla que –felicitant, repetesc– no aconseguen quallar amb Moncada. En part, això és degut a la mateixa densitat de la literatura d'aquest autor, que actua de pantalla protectora contra simplificacions i banalitats; i en part també, suposo, de la poderosa projecció internacional de què va gaudir, que dissuadeix molt la temptació de despatxar-lo estampant-li un absurd segell de producte autòcton per a consum intern.

Es diu sovint que Moncada feia una literatura de la memòria (i em sembla encertat, tot i que una mica obvi: quina literatura no inclou la memòria al seu fonament?), però potser val la pena matisar una mica més per dir que, en el cas de Moncada, es tracta de la memòria més fonda, que és la memòria dels morts. Que el lloc on vas néixer, com la Mequinensa de Moncada, desaparegui negat per les aigües imprimeix inevitablement caràcter (i, d'alguna manera, resulta envejable): és per això que els personatges d'aquest autor, a pesar de resultar sovint extraordinàriament vívids, em produeixen la sensació de conformar una gran fantasmagoria: els de *Camí de sirga*, veritable nucli de la seva obra, no cal dir-ho; però també els d'*Històries de la mà esquerra*, *Calaveres atònites*, *Estremida memòria* (que reconec que em va avorrir una mica) i fins i tot els de l'excel·lent *La galeria de les estàtues*, per bé que l'acció no hi transcorre a Mequinensa, sinó a Torrelloba. És com si les seves veus ens arribessin de sota les aigües, detingudes en el moment de la història que, a cada llibre, Jesús Moncada decideix exhumar. Un llarg, sostingut i complex diàleg amb els morts, desenvolupat amb una magnífica perícia narrativa i un estil conscienciosament treballat, i que al cap i a la fi no ens parla d'altra cosa que de la vida, la qual, al seu torn, és la literatura. En aquest sentit, trobo molt oportuna la comparació que establia fa uns dies Joan Oliver entre Moncada i el Juan Rulfo de *Pedro Páramo*, a la qual jo afegiria una referència a l'*Antologia d'Spoon River*, d'Edgar Lee Masters: llibres en què, com en els de Jesús Moncada, hi parlen els morts per revelar-nos, entre d'altres coses, que no hi ha calaveres més atònites que les nostres, les dels vivents.